

Jolanta Szydlik – Brudny¹

Reguły walidacyjne i reguły egzegezy stosowane w rozwiązywaniu problemów dogmatyki prawnej z punktu widzenia metodologii

Streszczenie: Autorka rozważa wykorzystanie reguł walidacyjnych oraz reguł egzegezy w kontekście rozwiązywania problemów dogmatyki z punktu widzenia metodologicznego. Dogmatyka prawa przedstawia i ocenia prawo oraz jego wykorzystanie praktyczne z punktu widzenia wartości formalnych stosowania prawa, a także wartości instrumentalnych oraz zasadniczych. Zdaniem Z. Ziemińskiego „reguły metodologiczne w dogmatyce prawa są regułami kreującymi normy prawne i jako takie są stosowane w praktyce”. W opinii autorki artykułu zadania badawcze z zakresu dogmatyki prawnej, pomagają w stworzeniu spójnego systemu prawnego, wolnego od jakichkolwiek nieprawidłowości wewnętrznych. Te zadania przedstawienia norm prawnych, tworzą spójny i uporządkowany system prawny, który działa w sposób zwrotny na rozwiązywanie podstawowych problemów dogmatycznych.

Słowa kluczowe: reguły walidacyjne, reguły egzegezy, dogmatyka prawna, metodologia.

The rules of validation and the rules exegesis in the context of resolving dogmatic problems from the methodological point of view

Summary: The author considers the use of the rules of validation and exegesis in the context of resolving dogmatic problems from the methodological point of view. Legal dogmatics presents and evaluates the law and its practical application from the viewpoint of formal values of application of the law, as well as instrumental and principal values. In the opinion of Z. Ziemiński, “methodological rules in legal dogmatics are the rules which create legal standards and as such, they are applied in practice”. In the opinion of the author of the article, research into issues of legal dogmatics helps create a coherent legal system, free of any internal inconsistencies. These tasks of presenting legal standards constitute a coherent and structured legal system which reciprocally influences the resolution of basic dogmatic problems.

Key words: rules of validation, rules of exegesis, legal dogmatics, methodological.

---

¹ Mgr Jolanta Szydlik –Brudny – Uniwersytet Jagielloński w Krakowie.

1. Wstęp

Z punktu metodologicznego problematyka dogmatyki prawnej jest najbardziej jak dotąd rozwiniętym typem problematyki nauk prawnych². Rozwiązywanie zasadniczych problemów dogmatycznych w prawoznawstwie ma charakter operacyjny, jak również decyzyjny. Rozstrzyganie problemów dogmatycznych prawoznawstwa nastęrcza wiele charakterystycznych problemów metodologicznych, które stają się widoczne zwłaszcza w toku rozważań nad koncepcją źródeł prawa, a także przy zasadach wykładni tekstów prawnych³. Prawo obowiązujące rodzi szereg swoistych dla niego problemów badawczych, jak np. problemy związane z regułami uznawania norm prawnych za obowiązujące tzw. problemy walidacyjne, problemy dotyczące ustalenia znaczenia obowiązującej normy prawnej tzw. problemy wykładni, problemy związane z określonym porządkiem obowiązujących norm prawnych tzw. problemy systematyzacji, co wiąże się z tym m.in. tworzenie odpowiedniej aparatury pojęciowej. Do wymienionych problemów, dochodzi jeszcze problem stosowania obowiązujących norm prawnych. Wyszczególnienie tych problemów badawczych, które powstają na gruncie obowiązujących norm prawnych, uważane są za swoiste problemy dogmatyki prawa⁴. Problematyka dogmatyczna sprowadza się również do zadawania dość swoistych pytań, np. jakie normy obowiązują w danym systemie prawnym? Przechodząc dalej należy zastanowić się jakie czyny staną się czynami zakazanymi, jakie np. czynami nakazanymi. Jakie czyny są przedmiotem uprawnień lub kompetencji ze względu na obowiązujące normy w danym systemie prawnym⁵. Punktem wyjścia dla rozwiązywania zasadniczych problemów dogmatyki prawnej jest odwołanie się do koncepcji źródeł prawa danego systemu prawnego⁶. Szczegółowe nauki o prawie, a zwłaszcza nauka prawa konstytucyjnego w danym systemie prawnym przedstawia w sposób dogmatyczny, jak również opisowy źródła prawa. W każdym ujęciu, niezależnie czy to jest ujęcie dogmatyczne, czy opisowe zakłada się jakąś koncepcję źródeł prawa⁷, w mojej opinii Zygmunt Ziemiński podkreśla aby nie określać jej teorią. Uważa, że posłużeniem się terminem teorii źródeł prawa danego systemu będzie odnosić się do zbioru dyrektyw, reguł nakazujących uznawać określonego rodzaju fakty społeczne, które występują w określonym społeczeństwie, za fakty prawotwórcze. Normatywna koncepcja źródeł danego systemu stanowi zespół reguł nakazują-

2 Z. Ziemiński, *Teoria prawa*, Warszawa – Poznań 1978, s. 8.

3 Tamże, s. 21.

4 E. Bojanowski i in., *Metodologiczne problemy dogmatyki prawa administracyjnego*, [w:] Polska Akademia Nauk, *Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa – materiały z sesji naukowej*, Łódź 1980, s. 71.

5 Z. Ziemiński, *Teoria...*, dz. cyt., s. 9.

6 Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa – Poznań 1983, s. 10.

7 S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 141.

cych uznawać jakieś fakty za fakty prawotwórcze oraz reguł dotyczących wiązania z tymi faktami obowiązującego określonych norm prawnych⁸. Rozwinięta koncepcja źródeł prawa w danym systemie prawa powinna uwzględnić podział jakie normy powinny wchodzić w dany system prawny, a które nie powinny się w nim znajdować. Odnosząc się do systemu prawnego obowiązującego w Polsce, taka selekcja norm prawnych występuje przy tworzeniu źródeł prawa. W skład koncepcji normatywnej źródeł prawa wchodzi reguły walidacyjne i reguły egzegezy. Reguły walidacyjne – nakazują one uznawać jakieś fakty za fakty prawotwórcze w danym systemie; jest to typ reguł, który można porównać z regułą uznania: tylko normy, które zostaną wydane przez kompetentny do tego podmiot w przewidzianej prawem procedurze i nie zostaną uchylone mogą być przestrzegane czy stanowić podstawę stosowania prawa (orzekanie, wydawanie decyzji administracyjnych). Reguły egzegezy – zaliczamy do nich ustalone przez doktrynę regułę wykładni przepisów, czyli „przekładania” przepisów zawartych w aktach normatywnych na kompletne normy postępowania; regułami egzegezy są reguły interpretacyjne, reguły inferencyjne oraz reguły kolizyjne⁹.

Dla odtworzenia zbioru norm obowiązujących w ramach systemu prawnego należy więc, z metodologicznego punktu widzenia, z jednej strony ustalić zespół reguł walidacyjnych, które w świetle najwyższego aktu normatywnego – Konstytucji danego państwa – określają jakiego rodzaju fakty są faktami prawotwórczymi oraz jakie konkretne fakty takiego rodzaju miały miejsce. W rozważaniach dogmatycznych owe reguły walidacyjne, które są bezpośrednio ujęte w Konstytucji traktuje się jako bezsporne. Należy wziąć pod uwagę, że w niektórych przypadkach powstają spory czy dany fakt zaistniał. Z drugiej strony należały ustalić reguły egzegezy, które mają pomóc w rekonstrukcji określonych norm prawnie obowiązujących w danym systemie prawnym¹⁰.

Z metodologicznego punktu widzenia należy zaakcentować, że prowadzone zadania badawcze szczegółowych nauk prawnych, które służą rozstrzygnięciu problemów dogmatycznych w ramach danego systemu prawnego są realizowane przy odwoływaniu się do zestawu reguł, które mogą być w części nie ujęte w zapisie ustawowym. Podstawą tego założenia stają się koncepcje doktryny prawniczej, w której część autorów jest prawnikami, którzy zamieszczają poglądy dotyczące redagowania, a także poddają przepisy prawne dość wnikliwej analizie¹¹.

8 Tamże, s. 142.

9 T. Chauvin, T. Stawecki, P. Winczorek, *Wstęp do prawoznawstwa*, Warszawa 2014, s. 142.

10 Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa – Poznań 1983, s. 12.

11 Z. Ziemiński, *Szkice...*, dz. cyt., s. 13.

2. Normatywna koncepcja źródeł prawa

Termin „źródła prawa” jest terminem wieloznacznym, a przy tym obrazowym. Rozróżniamy źródła prawa (*fontes iuris oriundi*) i źródła poznania (*fontes iuris cognoscendi*). Źródłem prawa w znaczeniu podstawowym są fakty tworzące prawo czyli fakty prawotwórcze, np. ustanowione ustawy, precedens prawotwórczy. Ich wytworem są generalne i abstrakcyjne normy prawne lub ich zespoły np. akty prawodawcze takie jak dekret. Natomiast w znaczeniu przenośnym termin „źródła prawa” oznacza zespół czynników ekonomicznych, społeczno-politycznych, ideologicznych, które kształtują treść norm prawnych. Natomiast „źródła poznania” to termin, który dotyczy różnego rodzaju dokumentów lub innych form przekazu treści norm prawnych. O źródłach prawa możemy rozważać w sposób normatywny, dogmatyczny, mianowicie że normy ustanowione w określony sposób powinny być przestrzegane jako obowiązujące normy danego systemu. Jeżeli będziemy mówić o źródłach prawa w sposób opisowy, teoretyczny, mianowicie że w danym systemie prawnym takie fakty są uznawane za fakty prawotwórcze¹². Przy założeniu określonej koncepcji źródeł prawa jako koncepcji wiążącej w odniesieniu do rozważanego systemu prawnego, przy stwierdzeniu określonych faktów społecznych uznawanych za fakty prawotwórcze według tej koncepcji należy rozstrzygnąć jakie normy postępowania są obowiązującymi normami danego systemu prawnego. Rozwiązanie tego podstawowego problemu służy za punkt wyjścia dla rozwiązywania problemu ze względu na potrzeby praktyczne, a także problemu, który dotyczy jakie normy prawne dotyczą danej dziedziny postępowania oraz problemu jaka jest kwalifikacja prawna określonego rodzaju jakiegoś podmiotu ze względu na normy prawne danego systemu. Ze względu na podstawowy problem dogmatyczny, każdy prawnik powinien rozstrzygnąć zagadnienie wstępne, które dotyczy odtworzenia koncepcji źródeł prawa danego systemu prawnego w pełnym jej rozwinięciu, jak również czy istniały uznawane fakty za prawotwórcze według przyjętej koncepcji źródeł prawa oraz ustalenia założeń ocennych, które należy uwzględnić w toku ustalenia zbioru obowiązujących w danym systemie norm prawnych¹³. Rozwinięta normatywna koncepcja źródeł prawa danego systemu powinna zawierać następujące składniki określające: polityczne uzasadnienie podstaw systemu prawnego; kompetencje podmiotów do tworzenia pisanych źródeł prawa; prawotwórczą rolę zwyczaju i precedensów; jakie powinny być dopuszczone w danym systemie prawnym reguły interpretacyjne oraz reguły inferencyjne; jakie powinny być zasady rozstrzygnięcia kolizji między normami systemu¹⁴.

12 S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 141.

13 Z. Ziemiński, *Metodologiczne zagadnienia prawne*, Warszawa 1974, s. 72.

14 S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii ...*, dz. cyt., s. 142.

3. Reguły walidacyjne

Zestaw reguł walidacyjnych jest punktem wyjścia dla rozwiązywania problemów dogmatycznych. Problemy walidacyjne dogmatyki prawa związane są również sformułowaniem zwrotów¹⁵. Reguły walidacyjne systemu prawnego nakazują uznawać pewne fakty społeczne za fakty prawotwórcze, ale również nakazują odmawiać charakteru wiążących faktów prawotwórczych pewnym faktom w tych przypadkach, gdy w późniejszym czasie miał miejsce nowy fakt uznawany za uchylający moc wiążącą poprzedniego faktu prawotwórczego. W tym przypadku można uznać zespół faktów pozytywnych, faktów negatywnych, jak również faktów uchylających jakieś normy prawne. Wiele wątpliwości może powstać co do reguł walidacyjnych dotyczących faktów negatywnych. Także w przypadku faktów o charakterze pozytywnym również mogą wystąpić problemy w zastosowaniu reguł walidacyjnych. U nas w Polsce w doktrynie prawniczej jest wiele trudności co do określenia reguł walidacyjnych, które mają nakazywać uznawania faktu prawotwórczego.

Szczegółowe nauki prawne mają za zadanie biernie rejestrować zastane reguły walidacyjne danego systemu prawnego, wyznaczone przez przepisy lub przez tradycję przyjętą w danym społeczeństwie. Rola szczegółowych nauk prawnych w zakresie ustalenia reguł walidacyjnych jest we współczesnym państwie konstytucyjnym wtórna, w takim sensie, iż wyznaczenie, co ma być uznawane za fakt prawotwórczy w odniesieniu do tego systemu przypisywane jest prawu konstytucyjnemu. Ma to polegać na doprecyzowaniu i podporządkowaniu reguł walidacyjnych sformułowanych w konstytucji danego kraju oraz również w aktach w stosunku do konstytucji wykonawczych¹⁶.

Reguły walidacyjne stosuje się w konkretnych rozumowaniach prawnych w celu pomocy przy rozwiązywaniu problemów dotyczących obowiązywania norm prawnych. Są to specyficzne dyrektywy inferencyjne precyzujące zasady włączania norm do systemu prawa. W zależności od tego jakie przyjmuje się w danym systemie reguły inferencyjne, otrzymać można na podstawie tych samych przepisów systemy bogatsze albo uboższe. Do reguł walidacyjnych należą: reguły dotyczące zasad ustalenia obowiązywania norm prawnych wyrażanych w przepisach prawnych; reguły dotyczące zasad uznawania za obowiązujące w systemie prawa stanowionego norm zwyczajowych i precedensowych; inne specyficzne reguły np. dotyczące zasad uznawania za obowiązujące norm recypowanych z poprzedniego systemu prawa.

Reguły walidacyjne, które dotyczą obowiązywania prawa mają zasadniczą doniosłość w systemie prawa stanowionego. Niezależnie od tego, że są one

15 J. Wróblewski, *Wybrane zagadnienia metodologiczne dogmatyki prawa*, [w:] Polska Akademia Nauk. Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa – materiały z sesji naukowej, Łódź 1980, s. 127.

16 Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Warszawa – Poznań 1983, s. 18-20.

zróznicowane pod względem przedmiotu regulacji czy formy, ale dla prawników są one oczywiste i zrozumiałe.

W przypadku jeżeli mamy sprzeczności w prawie stosuje się środek w postaci reguł kolizyjnych, które również należą do reguł walidacyjnych. Są to reguły chronologiczne, merytoryczne i hierarchiczne¹⁷.

4. Reguły egzegezy

Zgadzam się z tym, że w dziedzinie określenia reguł egzegezy, pierwszoplanową rolę powinna odgrywać nauka prawa, a przepisy prawne odnoszące się do tych reguł mają zazwyczaj charakter jedynie fragmentarycznych rozstrzygnięć wiążących co do problemów spornych w doktrynie. W niektórych przypadkach reguły egzegezy traktuje się jako pouczenia. Wychodząc od historii, to należy zaznaczyć, że reguły egzegezy ukształtowały się w systemach kontynentalnych, jest to wytwór refleksji szczegółowych nauk prawnych. Budowanie teorii wykładni, która miała stanowić wyjaśnienie faktu przyjęcia przez prawników takiego lub innego zestawu tego typu reguł jest współcześnie zadaniem zaliczanym do zadań ogólnej teorii prawa. Budowanie tego typu teorii, gdzie jeszcze nie do końca był określony charakter zarysu metodologicznego, było dziełem szczegółowych nauk prawnych, zwłaszcza nauki o prawie cywilnym¹⁸.

Należy zauważyć, że każdy system prawny jest konstruowany dodatkowo innymi jeszcze szczegółowymi regułami egzegezy, zwłaszcza w okresach, kiedy teksty prawne uchodzą za przestarzałe z punktu widzenia zabezpieczenia interesów np. grupy społecznej, która w obecnym czasie jest dominująca w danym państwie. Niektóre reguły egzegezy formułowane są wprawdzie tak, jakby zawarte w nich odwołania się do jakiegoś systemu wartości były odwołaniem do jednego i tylko jednego systemu wartości absolutnych, ale w rzeczywistości chodzi o odwołanie się do historycznie zmiennych systemów wartości, które nie są do końca uporządkowane w spójny system. Przesłanki ocen do których odwołują się prawnicy w przypadku stosowania tych reguł, są zmienne i chwiejne¹⁹.

Warstwa podstawowa reguł egzegezy, czyli językowa dyrektywa wykładni jest wyróżniana jako rezultat spostrzeżeń dotyczących przede wszystkim zwykłego sposobu porozumiewania się członków społeczeństwa za pomocą piśma, w którym jest zawarta wypowiedź o charakterze normatywnym, jak również w piśmie jest zamieszczony sposób rozumienia formułowanych nakazów. Moim zdaniem taka możliwość stosowania modyfikacji reguł przez normodawcę jest ograniczona co do wprowadzenia terminów ustawy, które nie byłyby zrozumiane przez osobę, która nie jest prawnikiem. Druga warstwa reguł egzegezy tj. funkcjonalna dyrektywa wykładni jest oparta na powiązaniu logicznym lub na powią-

17 J. Jabłońska-Bonca, *Wstęp do nauk prawnych*, Poznań 1994, s. 113-115.

18 Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii...*, dz. cyt., s. 20-21.

19 Z. Ziemiński, *Fakty prawotwórcze a reguły egzegezy*, „Państwo i Prawo” 1979, nr 8-9, s. 75.

zaniu instrumentalnym norm. Pierwsza warstwa reguł egzegezy rekonstruowana jest pod kątem zapewnienia komunikatywności przepisów, natomiast druga uzyskania spójności prakseologicznej norm wyprowadzonych z tych przepisów²⁰.

Reguły egzegezy dzielą się na trzy grupy: reguły interpretacyjne, reguły inferencyjne oraz reguły kolizyjne. Reguły kolizyjne mają służyć do wyeliminowania niezgodności w zbiorze obowiązujących norm. Reguły inferencyjne są oparte na swoistego rodzaju związkach logicznych między normami. Są to jedyne reguły, które nie są sporne. Reguły interpretacyjne są regułami przekładu przepisów prawnych na normy²¹.

W mojej opinii zadania badawcze z zakresu dogmatyki prawnej, pomagają w stworzeniu spójnego systemu prawnego, wolnego od jakichkolwiek nieprawidłowości wewnętrznych. Te zadania przedstawienia norm prawnych, tworzą spójny i uporządkowany system prawny, który działa w sposób zwrotny na rozwiązywanie podstawowych problemów dogmatycznych. Jest to odrzucenie stosowania w poszczególnych przypadkach np. reguł inferencyjnych i reguł interpretacji, które mogły by spowodować uznanie norm między sobą niezgodnych. Metody badawcze stosowane przy problemach dogmatycznych prawoznawstwa zwracają uwagę na rozstrzygnięcie jakie normy prawne powinny być umiejscowione w danym systemie prawnym. Doktryna prawnicza kształtując wcześniej opisaną koncepcję źródeł prawa danego systemu prawnego formułuje poglądy bardzo ostrożnie. Ostrożność dotyczy przyjęcia reguł rozstrzygania w sposób dowolny, co może spowodować nieodwracalne skutki w ich zastosowaniu. Wniosek jest tylko jeden, że nadal tą tematyką powinny zająć się nauki prawne, ponieważ dany system prawny powinien być tworzony w sposób prawidłowy, nie powinno być w nim wątpliwości w zastosowaniu reguł w stosunku do norm prawnych. Reguły walidacyjne i egzegezy są jak najbardziej właściwymi metodami w rozwiązywaniu tego rodzaju problemów.

Bibliografia

- Bojanowski E. i in., *Metodologiczne problemy dogmatyki prawa administracyjnego*, [w:] Wróblewski J. (red.), Polska Akademia Nauk, Zagadnienia metodologiczne prawoznawstwa – materiały z sesji naukowej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, Łódź 1980.
- Chauvin T., Stawecki T., Winczorek P., *Wstęp do prawoznawstwa*, Wydawnictwo C.H.Beck, Warszawa 2014.
- Jabłońska-Bonca J., *Wstęp do nauk prawnych*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars boni et aequi, Poznań 1994.
- Wronkowska S., Ziemiński Z., *Zarys teorii prawa*, Przedsiębiorstwo Wydawnicze Ars boni et aequi, Poznań 2001.

20 Z. Ziemiński, *Szkice z metodologii* ..., dz. cyt., s. 21 - 22

21 S. Wronkowska, Z. Ziemiński, *Zarys teorii prawa*, Poznań 2001, s. 155.

- Wróblewski J., *Wybrane zagadnienia metodologiczne dogmatyki prawa*, [w:] Wróblewski J. (red.), Polska Akademia Nauk, Zagadnienia metodologiczne prawnictwa – materiały z sesji naukowej, Zakład Narodowy im. Ossolińskich Wydawnictwo, Łódź 1980.
- Ziemiński Z., *Fakty prawotwórcze a reguły egzekucji*, „Państwo i Prawo” 1979, nr 8-9.
- Ziemiński Z., *Metodologiczne zagadnienia prawne*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa 1974.
- Ziemiński Z., *Szkice z metodologii szczegółowych nauk prawnych*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań 1983.
- Ziemiński Z., *Teoria Prawa*, Państwowe Wydawnictwo Naukowe, Warszawa – Poznań 1978.